

FİNANSAL BİR ARAÇ OLARAK NAKİT HAVUZU (CASH POOLING) MEKANİZMASI VE TÜRK MALİ SİSTEMİ PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Onur ÇELİK, YMM

Özet

Ekonomik faaliyetlerin, işletmelerin öz kaynaklarının yanı sıra gerek ulusal gerekse uluslararası finansman piyasalarından kredi sağlanarak yürütüldüğü bilinen bir realitedir. Bununla birlikte işletmeler açısından, sınırlı finansal kaynaklara erişim bu kaynaklara olan yoğun ilgi ve beraberinde ortaya çıkan rekabet nedeniyle her zaman olanaklı görünmemektedir.

Bunlara ilaveten bir ülkenin ve özelinde işletmelerin tasarruf açığı da varsa öncelikli olarak öz kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanımı ile dış kaynak kullanımının azaltılması daha da bir önem arz etmektedir.

Bir holdinge veya şirketler topluluğuna (grup) mensup şirketlerin sahip oldukları fon fazlası ve açıklarının tek bir merkez üzerinden bir bütün olarak değerlendirilerek, finansal ihtiyaçların kendi aralarında giderildiği ve yabancı kaynak kullanımına olan ihtiyacın azaltıldığı finansal yapıya nakit havuzu sistemi denilmektedir. Finansal kaynaklara ulaşılması ve ulaşılan kaynakların etkin bir şekilde dağıtılması adına önemli bir finansal araç olan nakit havuzu mekanizmasının çalışması, özellikle yurtdışı kaynaklı kredi kullanımlarında Türk mali sistemi çerçevesinde yapılan düzenlemelerin getirdiği mali yüklerle bağlı olarak kredi maliyetinin artması nedeniyle efektif görünmemektedir.

Anahtar Sözcükler: Nakit Havuzu, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Kambiyo Mevzuatı, Vergileme, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu.

Abstract

It is a known reality that economic activities are carried out by borrowing from the national and international financial markets as well as the own resources of the enterprises. However, in terms of businesses, access to limited financial resources is not always possible due to the intense interest in these resources and the resulting competition. In addition to this, if a country and businesses in particular are short of saving, it is even more important to reduce use of external resources primarily through effective and efficient use of self resources. The cash pool system is a financial structure in which a holding company or companies belonging to a group (group) have their own surplus and deficits as a whole and their financial needs are eliminated among themselves and the need for foreign resources is reduced. The work of the cash pool mechanism, an important financial instrument for reaching financial resources and effectively allocating resources to reach, is ineffective, especially as credit costs increase due to the financial burdens imposed by regulations imposed by the Turkish financial system on foreign borrowing.

Keywords: Cash Pooling, Turkish Commercial Code, Capital Market Code, Foreign Exchange Legislation, Taxation, Resource Utilization Support Fund.

Jel Classification: K22, K23, K34.

Giriş

Bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen olağanüstü gelişmeler küreselleşme denen olguyu beraberinde getirmiş ve ulusal ekonomileri derinden etkilemiştir. Küreselleşme ile beraber temel üretim kaynaklarından birisi olan sermayenin sınırları aşarak mobilize hale gelmesi finansmana erişimi kolaylaştırmış ve beraberinde de finansman teminine ilişkin rekabeti artırmıştır. Değişen şartlara uyum sağlayan ekonomik birimlerde, finansman kaynaklarına daha kolay erişim amacıyla finansal mühendislik çatısı altında birçok finansal ürün ve araç geliştirmiş, yeni sistemler kurgulamıştır.

Bahsi geçen finansal araçlardan birisi de nakit havuzu sistemi olup kısaca, bir holding çatısı altında toplanan ya da bir şirketler topluluğuna (grup) mensup şirketlerin kendi aralarında fon fazla ve açıklarını bütünlük olarak değerlendirerek, mümkün mertebe dış kaynak kullanımına gidilmesine ihtiyacın duyulmayacağı şekilde kurgulanan finansal bir yapı olarak tanımlanabilir. Nakit havuzu sisteminin genel olarak Türk hukuk düzenlemelerindeki yeri, özelinde ise Türk mali mevzuatı karşısındaki durumu ve mevcut şartlar altında kullanılmasının efektif olup olmadığı bu yazımızda mercek altına alınacaktır.

1.Nakit Havuzu Mekanizması

Nakit yönetimi, nakit giriş ve çıkışlarının miktar ve zamanını doğru şekilde tahmin etmek, nakit çıkışlarını mümkün olduğu kadar yavaşlatırken nakit girişlerini hızlandırmak, şirket bünyesinde bırakılması gereken nakit miktarını belirlemek, optimum seviyenin üzerindeki nakdi en iyi şekilde değerlendirmek ve eğer şirket bünyesinde nakit açığı varsa bu açığı en az maliyet ile kapatmak olarak tanımlanmaktadır.¹

Finansman kaynaklarına özelinde ise nakde hızlı bir şekilde ve en uygun koşullarda ulaşmak, paranın zaman değeri de göz önünde bulundurulduğunda işletmeler bakımından en kritik konuların başında gelmektedir.

Şirketler topluluğu (grup) veya holding şirketlerinin pek çok işlevi olsa da; grup veya holding şirketlerinin tek elden etkin kontrolünü sağlamak, ortak bir strateji belirleyip bunu da iyi bir şekilde planlamak suretiyle şirketleri ekonomik ve mali olarak bir bütünlük içerisinde yönetilmesine olanak sağlamasının asli fonksiyonu olduğunu söylemek mümkündür.

İşte tam da bu noktada, bütünlük yönetim stratejilerinden biri olan ve maliyet avantajı sağlamak amacıyla grup (topluluk) ve holding şirketlerine finansman teminini kolaylaştırmak üzere kurgulanan finansal yapılardan birisi de nakit havuzu sistemidir.

Ellili yılların başında, anglo-amerikan hukuk sisteminde ortaya çıkmış olan cash pooling (nakit havuzu), kısaca, “topluluk şirketleri arası nakit denkleştirme işlemi” olarak özetlenebilecek topluluk içi finans yönetiminde rol oynayan önemli bir nakit yönetim aracıdır. Buna göre, topluluk şirketlerinin nakit fazlaları bu amaca yönelik olarak oluşturulmuş olan merkezi bir hesaba havale edilirken, nakit eksikliği olan bağlı şirketlerin bu eksikliği, yine bu hesaptan otomatik olarak giderilir, yani denkleştirilir.² Bu sistemin özü, aynı topluluk ya da holding çatısı altındaki şirketlerin sahip

¹ Fisher, Stanley, Money and Production Function, Economic Inquiry, Vol: 12, Issue: 4, 1974, s. 520

² Özdin, Funda, Cash Pooling (Nakit Havuzu) ve Alman Hukukunda Sermayenin Korunması İlişkin Maddelerde Cash Pooling Lehine Yapılan Değişiklik, <http://arslanlibilimarsivi.com/sites/default/files/makale/Funda-ozdin-CashPooling-Nakit-Havuzu.pdf>, erişim tarihi 10.06.2017

oldukları nakit kaynakların bir finansman politikası çerçevesinde etkin ve verimli bir şekilde kullanılmalıdır.

Nakit havuzu sistemi finansal literatürde fiziki (gerçek) ve sanal nakit havuzu olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır.

1.1.Fiziki (Gerçek) Nakit Havuzu

Gerçek nakit havuzu, havuza katılan her bir grup veya holding şirketinin bankada yer alan hesap mevcudunun gün sonunda havuza ya da “**ana hesap**” diye nitelendirilebilecek bir hesaba fiziksel olarak transfer edilmesidir. Genelde bu ana hesap, organizasyon yapısı holding üst çatısı altında toplanmayan grup (topluluk) şirketlerinde, finansal olarak en güçlü konumda olan grup şirketi tarafından, eğer hali hazırda holding şemsiyesi altında ortaya çıkmış bir organizasyonun varlığı bulunuyor ise holding şirket tarafından yönetilmektedir.

Havuza aktarımda bulunacak kaynak hesaplarda bulunan nakit miktarı, gün sonunda tamamen sıfırlanabileceği gibi yönetimce belirlenecek bir politika gereğince söz konusu hesapta belirli miktarda nakitte bırakılabilir. Ancak pratikte, genelde diğer hesap bakiyelerinin sıfırlanarak ana hesap üzerinden yönetimin icra edilmeye çalışıldığı gözlenmektedir.

Bu sistem gereğince, nakit fazlası olan topluluk şirketlerinin bu fazlalığı havuza aktarılırken, nakde ihtiyacı olan (hesabı ekside olan) topluluk şirketlerinin bu ihtiyacı otomatik olarak havuz mevcudiyetinden giderilir. Temelde yatan düşünce özet olarak, topluluk şirketlerinin ihtiyaç duydukları nakdin yine topluluk içi kaynaklardan düşük maliyetlerle temin edilmesi ve böylelikle topluluğun sahip olduğu nakdin maksimum fayda sağlayacak şekilde kullanılması suretiyle finansman maliyetinin minimum düzeye indirilmesidir.³

1.2.Sanal Nakit Havuzu

Bu yöntemin, gerçek (fiziki) nakit havuzu yönteminden ayrıldığı temel nokta nakit havuzuna mensup grup veya holding şirketlerinin banka hesapları arasında fiziki bir transferin/aktarımın olmamasıdır. Bunun yerine sanki fiziken bir “ana hesap” **varmış gibi** hareket edilerek hesaplar sanal bir hesap üzerinden tek bir çatı altında toplanmaktadır. Bu sürece de bir banka aracılık etmektedir. Özünde, hesaplar sanal olarak birleştirilmektedir. Süreç aşama aşama anlatılacak olur ise;

- ✓ Havuza mensup her bir grup veya holding şirketi, önceden üzerinde mutabık kalınan bir banka aracılığı ile hesapları sanal olarak birleştirir,
- ✓ Banka süreci organize eden aktör olarak pozitif veya negatif hesapları toplar, her bir hesabın durumunu göz önünde bulundurarak belirlenen oran üzerinden sanal olarak işleme taraf olanlardan pozitif hesaba sahip olana faiz geliri, negatif hesaba sahip olana ise kredi kullanımını nedeniyle finansman gideri tahakkuk eder,
- ✓ Bahsi geçen sanal işlemlere istinaden banka tarafından ödenen faiz tutarı ile banka tarafından elde edilen faiz geliri netleştirilir ve ortaya çıkan meblağ daha önceden belirlenen her bir dönemin sonunda havuz üyeleri şirketlere yansıtılır.

³ Özdin, Funda; Cash Pooling (Nakit Havuzu) ve Alman Hukukunda Sermayenin Korunması İlişkin Maddelerde Cash Pooling Lehine Yapılan Değişiklik, <http://arсланlibilimarsivi.com/sites/default/files/makale/Funda-ozdin-CashPooling-Nakit-Havuzu.pdf>, erişim tarihi 10.06.2017

- ✓ Sistemden de anlaşılacağı üzere banka, topluluk ya da holding şirketlerine mensup hesapları bir üst göz olarak toplu olarak değerlendirmekte ve bu hesapları bir nevi teminat ve kaynak olarak kullanarak kredi alıp-verme sürecinin organizasyonunun outsourcing (dış kaynak) misyonunu üstlenmiş olmaktadır.

2.Nakit Havuzu Mekanizmasının Türk Hukuk Sistemi Karşısındaki Durumu

2.1.Türk Ticaret Kanunu (TTK) Açısından

Nakit havuzu sisteminin, özünde fon fazlası ile fon açığı olan şirketlerin bir araya gelerek kendi içlerinde birbirlerini finanse etmek üzere kurgulanmış bir yapı olduğuna yukarıda değinmiştik. Bu durumda akla gelecek ilk soru ise Türk Ticaret Kanunu'na (TTK) göre şirketlerin esas sözleşmelerinde sayılan ana faaliyet konuları dışında ticari faaliyetlerde bulunup bulunamayacaklarıdır.

Hukuki literatürde “**ultra vires**” yani yetki aşımı ilkesi ile ifade edilen bu durum, TTK bağlamında, şirketin, sözleşmesinde yazılı işletme konularıyla bağlı olması, işletme konuları dışında yaptığı işlemlerin şirketi bağlamaması anlamına gelir. 6762 sayılı eski Ticaret Kanunu'nun 137'inci maddesinde “*Ticaret şirketleri hükmi şahsiyeti haiz olup şirket mukavelesinde yazılı işletme mevzuunun çevresi içinde kalmak şartıyla bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilirler.*” denilerek, ticaret şirketlerinin hak ve borç ehliyeti şirket sözleşmesinde yazılı işletme konusu ile sınırlandırılmış idi. İşletme konusu dışında yapılan işlemler ultra vires ilkesinin bir sonucu olarak yok hükmünde sayılmaktaydı. Bu da ticari yaşamda bazı sorunlar doğuruyordu. Bu olumsuzlukları dikkate alan yasa koyucu, 13 Ocak 2011 tarihinde kabul ettiği 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile ultra vires ilkesini kaldırdı. Ultra vires ilkesi kalktığı için, artık şirketlerin hak ehliyetlerinin sınırını işletme konusu çizmemektedir. Yani, şirketlerin işletme konuları dışında yaptıkları işlemler de şirketleri bağlamakta, yok hükmünde sayılmamaktadır.⁴

Konuyu nakit havuzu sistemi ile ilişkilendirecek olur isek, ana sözleşmesinde açıkça belirtilmemiş olsa da Yeni TTK uyarınca Türkiye'de yerleşik bir şirketin nakit havuzu sistemine katılması ve bu vesile ile diğer holding veya grup şirketleri ile bu şirket arasında kredi ilişkisinin kurulması finansman hizmetinin verilmesi mümkündür.

Yeni Türk Ticaret Kanunu'na göre nakit havuzu sistemini ilgilendiren ana konu ise, nakit havuzu sisteminin temelini oluşturan **holding ve şirketler topluluğuna** ilişkin düzenlemelerdir.

Kanun'da, anonim, limited, kollektif, komandit ve paylı komandit şirketler ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olmasına rağmen, **holding şirketlere** değinilen ilk nokta 519'uncu maddede yer almaktadır.

Söz konusu düzenlemeden ise başlıca amacı başka işletmelere katılmaktan ibaret olan şirketlerin holding şirketler şeklinde tanımlandığı anlaşılmaktadır. Esasında Yeni TTK' nın, holdinglere sadece amaç unsuruna değinmekle yetindiği ve holding yapılanmasını özünde normal bir anonim şirket yapılanmasından farklı görmediği anlaşılmaktadır.

Yeni TTK'nın 195-209'uncu maddelerinde yer alan düzenlemelerde ise **Şirketler Topluluğu, Hakim Şirket, ve Bağlı Şirket** yapılanmalarına değinilmiştir.

6102 Sayılı Yeni TTK'nın 202'nci maddesindeki hükümler ile hâkim şirketin, hâkimiyeti bağlı şirketi kayba uğratacak şekilde kullanamayacağı dile getirilmiş ve hâkim şirketin özellikle bağlı şirketi; iş, varlık, fon, personel, alacak ve borç devri gibi hukuki işlemler yapmaya, kârını azaltmaya

⁴<https://www.dunya.com/gundem/ultra-vires-ilkesinin-kalkmasi-ne-getiriyor-haberi-236447>, erişim tarihi 11.06.2017

ya da aktarmaya, malvarlığını aynı veya kişisel nitelikte haklarla sınırlandırmaya, kefalet ve garanti vermek gibi sorumluluklar yüklenmeye, ödemelerde bulunmaya, haklı bir sebep olmaksızın tesislerini yenilememek, yatırımlarını kısıtlamak, durdurmak gibi verimliliğini ya da faaliyetini olumsuz etkileyen kararlar veya önlemler almaya yahut gelişmesini sağlayacak önlemleri almaktan kaçınmaya yöneltemeyeceği belirtilmiştir.

Ayrıca, bağlı şirketin uğradığı kaybın, faaliyet yılı içinde fiilen yerine getirilmemesi veya süresi içinde denk bir istem hakkı tanınmaması halinde, bağlı şirketin her pay sahibinin, hâkim şirketten ve onun, kayba sebep olan, yönetim kurulu üyelerinden, şirketin zararını tazmin etmelerini isteyebileceği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, hâkim ortak tarafından nakit havuzu sisteminin diğer holding veya grup şirketlerinin pay sahiplerinin aleyhine olacak şekilde kullanılması ve holding veya grup şirketinin uğradığı kaybın telafi edilmemesi durumunda, hâkim şirket ve hâkim şirket yöneticileri bu süreçten hukuki olarak sorumlu tutulacaktır.

Türk Ticaret Kanunu kapsamında yer alan ve nakit havuzu sistemi ile ilişkilendirilmesi mümkün olan son düzenleme ise sermayenin korunması prensibidir. Bu prensip uyarınca 6102 sayılı Yeni TTK'da yer verilen maddelerden biri "**Pay Sahiplerinin Şirkete Borçlanma Yasağı**" başlıklı 358'inci maddesidir. Bu maddede getirilen kısıt, pay sahiplerinin, sermaye taahhüdünden doğan vadesi gelmiş borçlarını ifa etmedikçe ve şirketin serbest yedek akçelerle birlikte karının geçmiş yıl zararlarını karşılayacak düzeyde olmaması halinde şirkete borçlanmalarının mümkün olmadığıdır. Yani bu düzenlemeden anlaşılan, gerçek ve tüzel kişi ortakların iştirak ettiği şirketlerden borçlanmalarına ancak belirtilen kısıtlar dâhilinde imkân verildiğidir. Bu kısıtın haricinde bir şirket ortağının, ortak olduğu şirketten borç almasını önleyen her hangi bir TTK hükmü bulunmamaktadır.

Bu çerçevede, TTK uyarınca Türkiye'de yerleşik bir şirketin nakit havuzu sistemine katılması ve bu sistem üzerinden ortaklarına kredi kullandırmak suretiyle finansman hizmeti vermesi, şirketin serbest yedek akçeler ile birlikte karının geçmiş yıl zararlarını karşılayacak miktarda olması halinde mümkün olabilecektir.

2.2.Sermaye Piyasası Kanunu (SPK) Açısından

Kredi sağlayan kurumların, kredinin geri ödenmeme riskini minimize etmek amacıyla garanti talep etmesi finansal işlemlerde olmazsa olmaz koşullardan birisidir. Bu durum ister halka açık olsun ister olmasın garanti ya da kefalet veren şirketi bir risk altına sokacaktır. Şirketin halka açık olması durumunda ise sermayenin tabana yayılmasına aracılık eden bu platformun 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu⁵ (SPK) düzenlemeleri uyarınca da daha sıkı kurallarla takip edilmesine, sermayenin ve özellikle azınlığın korunmasına daha da çok önem verilmesine sebebiyet verildiği anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede halka açık şirketlerin **Teminat, Rehin, İpotek ve Kefalet** vermelerine ilişkin düzenlemelere yer verilen ve 27.01.2016 tarihli ve 2016/3 sayılı SPK Bülteni'nde⁶ yayımlanan İ-SPK. 17.5 sayılı İlke Kararı ile;

1) Halka açık ortaklıkların ya da bunların bağlı ortaklıklarının kendilerine fon temin eden **grup şirketi lehine, kendilerine aktarılan fon tutarı ile sınırlı olmak üzere, Teminat, Rehin, İpotek ve Kefalet vermelerinin,**

⁵ 30.12.2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁶ <http://www.spk.gov.tr/apps/haftalikbulten/displaybulten.aspx?yil=2016&sayi=3&submenuheader=null>, erişim tarihi 12.06.2017

2) Halka kapalı bağı ortaklıkların halka açık ana ortaklığı lehine Teminat, Rehin, İpotek ve Kefalet vermelerinin, **II-17.1 sayılı Kurumsal Yönetim Tebliği'nin 12'nci maddesine aykırılık oluşturmayacağına karar verilmiştir.**

Yani halka açık şirketlerin üçüncü kişiler lehine teminat, rehin, ipotek ve kefalet veremeyeceği kuralı, yukarıda bahsi geçenlerle yapılacak işlemler bakımından serbest bırakılmış ve bu nedenle de bu kişilerle oluşturulacak nakit havuzu sisteminde havuza dahil holding veya grup şirketlerinin birbirine garanti yada kefalet vermesinin önünde bir engel bulunmamaktadır.

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 17/3'üncü maddesi **ilişkili taraf** işlemlerinin gerçekleştirilmesine ilişkin genel kuralları belirler. Düzenlemeye göre, halka açık ortaklıkların, ilişkili tarafları ile gerçekleştirecekleri Kurulca belirlenecek nitelikteki işlemlere başlamadan önce, yapılacak işlemin esaslarını belirleyen bir yönetim kurulu kararı almaları zorunludur. Söz konusu yönetim kurulu kararlarının uygulanabilmesi için bağımsız yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunun onayı aranır. Bağımsız yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunun söz konusu işlemi onaylamaması hâlinde, bu durum işleme ilişkin yeterli bilgiyi içerecek şekilde kamuyu aydınlatma düzenlemeleri çerçevesinde kamuya duyurulur ve işlem genel kurul onayına sunulur. Bu düzenlemede belirtilen esaslara uygun olarak alınmayan yönetim kurulu ve genel kurul kararları ise geçerli sayılmaz.

Sermaye Piyasası Kanun'unda verilen yetki uyarınca çıkarılan Kurumsal Yönetim Tebliği'nin⁷ Yaygın ve Süreklilik Arz Eden İşlemler başlıklı bölümünde ;

Ortaklıklar ve bağı ortaklıkları ile ilişkili tarafları arasındaki yaygın ve süreklilik arz eden işlemlerin bir hesap dönemi içerisindeki tutarının,

- a) **Alış işlemlerinde** kamuya açıklanan son yıllık finansal tablolara göre oluşan satışların maliyetine olan oranının,
- b) **Satış işlemlerinde** kamuya açıklanan son yıllık finansal tablolara göre oluşan hasılat tutarına olan oranının,

%10'dan fazla bir orana ulaşacağı öngörülmesi durumunda, yönetim kurulu kararına ilaveten, ortaklık yönetim kurulu tarafından işlemlerin şartlarına ve piyasa koşulları ile karşılaştırılmasına ilişkin olarak **bir rapor hazırlanır ve bu raporun tamamı veya sonucu Kamuoyunu Aydınlatma Platformunda (KAP) açıklanır.**

Konunun nakit havuzu sistemi ile olan bağlantısı ise nakit havuzuna dahil olan halka açık şirketin, diğer şirketler ile arasındaki finansal işlemlerin kredi kullanılması halinde halka açık şirketin son yıllık finansal tablolara göre oluşan satışlarının maliyetine olan oranının, kredi kullanılması halinde ise son yıllık finansal tablolara göre oluşan hasılat tutarına olan oranının % 10'una ulaşması halinde, konu hakkında yönetim kurulunun kararının gerekliliği ile işlemin piyasa koşulları ile karşılaştırılmasının yapıldığı bir raporun hazırlanarak söz konusu rapor ile kamu oyunun bilgilendirilecek oluşudur.

Bir diğer SPK düzenlemesi ise aslında yukarıda değinilen ortaklıklar ve bağı ortaklıkları ile ilişkili tarafları arasındaki yaygın ve süreklilik arz eden işlemlerde temelini oluşturan ve vergi kanunlarında da transfer fiyatlandırması yoluyla kazanç aktarımı olarak düzenlenen ve yazımızın ilerleyen bölümlerinde de değinilecek olan Sermaye Piyasası Kanunu'nun 22'nci maddesinde düzenlenen "**Örtülü Kazanç Aktarımı Yasağı**" dır.

⁷ 03.01.2014 tarih ve 28871 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Söz konusu maddede halka açık ortaklıklar ile bunların iştirak ve bağlı ortaklıklarının; yönetim, denetim veya sermaye bakımından doğrudan veya dolaylı olarak ilişkide buldukları gerçek veya tüzel kişiler ile emsallerine uygunluk, piyasa teamülleri, ticari hayatın basiret ve dürüstlük ilkelerine aykırı olarak farklı fiyat, ücret, bedel veya şartlar içeren anlaşmalar veya ticari uygulamalar yapmak veya işlem hacmi üretmek gibi işlemlerde bulunmak suretiyle kârlarını veya malvarlıklarını azaltarak veya kârlarının veya malvarlıklarının artmasını engelleyerek kazanç aktarımında bulunmalarının yasaklandığı ifade edilmiştir.

Bu düzenlemenin nakit havuzu sistemi ile olan ilişkisi ise, havuzda yer alan halka açık şirketlerin havuza mensup diğer holding veya grup şirketlerine kullandıracakları krediler ile bunlardan kullanacakları kredilerde uygulanacak faiz oranlarının emsallerine uygun olmak zorunda oluşudur.

2.3.Kambiyo Mevzuatı Açısından

Hatırlanacağı üzere Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar⁸ ile Türk şirketlerin yurtdışına kredi kullandırması yasaklanmıştır. Dışa açık bir ekonomi yapısı ile uyumlu olmayan bu düzenleme 32 Sayılı Karara İlişkin olarak çıkarılan 2008-32/34 Sayılı Tebliğ⁹ kapsamında yapılan revizyon ile Türkiye'de yerleşik kişilerce de, yurt dışında pay sahibi olduğu şirketlere, yurt dışındaki ana şirkete ve topluluk şirketlerine döviz veya Türk Lirası kredi açılabilir noktasına getirilmiştir. Böylece Türkiye'de yerleşik kişilerin de yurt dışında bulunan holding veya grup şirketlerine kredi vermelerine imkan tanınmış ve Türkiye'de yerleşik bir şirketin nakit havuzu sistemine dâhil olarak yurt dışında kurulmuş bir şirkete kredi verebilmesinin önü açılmıştır.

3.Nakit Havuzu Mekanizmasının Türk Mali Sistemi Karşısındaki Durumu

3.1.Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) Açısından

3.1.1.Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Aktarımı Hükümleri

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun¹⁰ 13'üncü maddesinde düzenlenen "Transfer Fiyatlandırması Yolu ile Örtülü Kazanç Dağıtım" müessesesine göre; ilişkili şirket statüsünü kazanan holding veya grup şirketleri ile yapılmış olan nakit hareketlerine ilişkin işlemler emsallere uygunluk açısından değerlendirilmeli, holding veya grup şirketlerinin birbirlerine kullandırdıkları krediler için uygulayacakları alacak faizi oranları kıyaslanarak risk taşıyıp taşımadığı kontrol edilmelidir. Bu çerçevede kullanılacak krediler (nakit havuzu kapsamında havuza aktarılacak tutar) üzerinden emsaline uygun oranlar üzerinden faiz geliri elde edilmesi gerekmektedir. Emsallere uygunluk doğrultusunda kredi kullandırmanın yani kreditorün elde etmesi gerekir iken bu kurala uymayarak elde etmeyeceği faiz gelirleri transfer fiyatlandırması çerçevesinde değerlendirilecek ve yurt içi işlemlerde hazine zararının oluşması şartıyla (yurtdışı ile yapılan işlemlerde hazine zararı şartı aranmamaktadır) karşı tarafa dağıtılan kar payı olarak kabul edilecektir. Yine, söz konusu mali operasyonun diğer tarafı olup nakit havuzundan kredi kullanacakların katlanacakları olası finansman maliyetinin de aynı şekilde emsallere uygun olması gerekmektedir.

3.1.2.Örtülü Sermaye Hükümleri

⁸ 11.08.1989 tarih ve 20249 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁹ 28.02.2008 tarih ve 26801 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰ 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12'nci maddesinde yer alan "Örtülü Sermaye" hükümlerine göre, içinde bulunulan mali yıl itibariyle herhangi bir tarihte öz sermayenin 3 (üç) katını aşan borçlanmalar (öz sermaye hesabında firmanın dönem başındaki öz sermayesi dikkate alınır) örtülü sermayeye konu olacak ve bu borçlanmalar üzerinden hesaplanan kur farkları ile borçlanmalar üzerinden işletilen faizlerin kurumlar vergisi hesaplamasında kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması gerekecektir.

Bu düzenleme gereğince, bir firmanın içinde bulunulan mali yıl içerisinde toplamda kullanacağı yabancı kaynak tutarının öz sermayesinin 3 katını aşamayacağı ve bu hesaplama nakit havuzundan kullanılacak finansal kaynak tutarının da dahil edileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde öz sermayesinin 3 katını aşan tutarda kullanılan kredilere ilişkin olarak katlanılan maliyetin karşı taraf bakımından dağıtılan kar payı olarak değerlendirileceği unutulmamalıdır.

3.1.3.Kurum Stopaj Vergisi Hükümleri

Türkiye'de yerleşik bir şirketin, **yurtdışında kurulmuş bir nakit havuzu sistemine** dahil olan yabancı banka veya finansal kuruluş niteliğine haiz olmayan bir holding veya topluluk şirketinden kullandığı her türlü kredi için ödeyeceği faiz üzerinden, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun (KVK) "Dar Mükellefiyette Vergi Kesintisini" düzenleyen 30'uncu maddesi uyarınca %10 oranında stopaj yapması gerekmektedir. Ancak stopajın hangi oran üzerinden hesaplanacağı noktasında, mukimliğin mevcut olduğu ülke yani faizin ödeneceği ülke ile Türkiye arasında var ise mevcut Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması (ÇVÖA) hükümlerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

3.2.Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK) Açısından

Nakit Havuzundan **yurtdışı kaynaklı para kullanılması sebebiyle**, ödenecek faiz giderleri, sağlanmış olan bir finansman hizmeti kapsamında değerlendirileceğinden, faiz üzerinden Katma Değer Vergisi Kanunu¹¹ (KDVK) madde 9/1 hükümleri gereği **sorumlu sıfatı ile KDV** hesaplanarak ödenmesi gerekecektir.

Yine Türkiye'de yerleşik firmaların, **yurt içinde kurulu nakit havuzu** üzerinden karşılıklı kredi alıp vermeleri halinde ise, tahakkuk ettirilecek faiz üzerinden verilen finansman hizmeti münasebetiyle KDV hesaplanacağı tabiidir.

Havuzla aktarılan nakdin başka bir grup firması tarafından kullanılması sonucu Türkiye'de yerleşik firma tarafından hesaplanması gereken faiz üzerinden, özellikle geçmişte kullanılan paralar için Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi¹² mi (BSMV) yoksa KDV mi hesaplanması gerektiği hususu çeşitli zamanlarda tartışılmış ve sık sık farklı değerlendirmelere konu olmuştur.

Bahsi geçen tartışmanın sonlandırılması adına 6009 sayılı Kanun ile 01.08.2010 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 28/3'üncü maddesi hükmü değiştirilmiş ve yeni düzenleme ile "*90 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre ikraz işleriyle uğraşanlarla ikinci fıkrada belirtilen muamele ve hizmetlerden herhangi birini esas iştiğal konusu olarak yapanlar bu Kanunun uygulanmasında banker sayılırlar. Bir şahsın münhasıran altın alım ve satımı ile uğraşması banker sayılmasını gerektirmez.*" hükmü tesis edilmiştir.

¹¹ 02.11.1984 tarih ve 18563 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

¹² 23.07.1956 tarih ve 9362 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Söz konusu düzenleme ile BSMV hükümlerinin uygulanabilmesi için baz alınan kriterin **esas faaliyet konusu** olacağı açıkça dile getirilmiştir. Nitekim madde gerekçesinde, değişikliğin sebebi şu şekilde açıklanmıştır:

*“6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu’nun 28’inci maddesinin üçüncü fıkrasında yapılması öngörülen düzenlemeyle, fıkarda yer alan “2279 sayılı Kanun’a” ibaresi “90 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye” şeklinde değiştirilmektedir. Diğer taraftan anılan maddenin ikinci fıkrasında belirtilen işlemlerin devamlılık arz edecek şekilde yapılmasından ne anlaşılması gerektiği hususundaki muğlaklık uygulamada sorunlara neden olmakta ve gerçekte bankerlikle ilgisi olmayanlar banker olarak nitelendirilebilmektedir. Yapılması öngörülen düzenlemeyle, banker sayılmak için aranan devamlılık şartı, söz konusu işlemleri esas iştiğal konusu olarak yapanlar şeklinde değiştirilmektedir. Esasen bu değişiklikte, anılan maddenin ikinci fıkrasında belirtilen işlemleri esas faaliyet konusu olarak fiilen yürütenlerin banker sayılarak banka ve sigorta muameleleri vergisinin mükellefi olmaları amaçlanmaktadır. Ödünç para verme işlemini **esas iştiğal konusu olarak yapmayan**, diğer bir deyişle esas faaliyet konusu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen işlemler ile borç para verme işlemi olmayanların, **ticari icaplar gereği yaptıkları borç para verme işlemleri banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamı dışına çıkarılmakta, bu işlemlerin finansman hizmeti kapsamında değerlendirilerek katma değer vergisine tabi tutulması sağlanmaktadır.**”*

Yukarıda yer alan düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, holding veya grup firmaların kendi aralarında yapacakları nakit havuzu kapsamında borç alıp verme işlemleri bu düzenleme ile artık herhangi bir şüpheye yer verilmeyecek şekilde KDV hükümleri içerisinde değerlendirileceği kesinleşmiştir.

3.3.Damga Vergisi Kanunu Açısından

Damga Vergisi Kanunu’nun¹³ 1’inci maddesi uyarınca, Kanuna ekli (I) sayılı Tablo’da yer alan belgeler damga vergisine tabiidir.

Kanuna ekli (II) sayılı Tablo’nun IV/23’üncü maddesinde ise **bankalar, kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak** kredilerin temini ve geri ödenmesi amacıyla düzenlenecek kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler (kredilerin kullanımları hariç) **damga vergisinden istisna tutulmuştur.**

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından konuya ilişkin olarak verilen özelgelerde de¹⁴, **kredi veren kurumun finans kurumu olduğunun ispatında**, kredi veren kuruluşun kendi ülke resmi makamlarından almış olduğu, kredi kullandırmaya yetkili olduğunda dair belgenin, bu ülkede bulunan Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya konsoloslukları ya da ekonomi müşavirleri tarafından onaylanmış örneğini işleme aracılık eden bankaya ibraz etmeleri gerektiği dile getirilmektedir.

Bu çerçevede, nakit havuzuna dahil olup yurt dışında yerleşik olması münasebetiyle dar mükellef statüsüne haiz holding veya grup şirketleri (kurumlarca) ile, Türkiye’de yerleşik diğer holding veya grup şirketlerine kullanılacak krediler için düzenlenen sözleşmeler, dar mükellef kurumun

¹³ 11.07.1964 tarih ve 11751 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁴ Örneğin Gelir İdaresi Başkanlığı’nın 21.07.2008 tarih ve B.07.1.GİB.0.02.62/6226-68-333 sayılı özeldes.

(Şirketin) **banka ve finans kuruluŐu olmaması halinde** % 0,948 oranında damga vergisine tabi olacaktır.

3.4.Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Açısından

Bilindiği üzere, 12/05/1988 tarihli ve 88/12944 sayılı Kararnameye ilişkin Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) Hakkında 6 sıra numaralı tebliğ ile bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları kredilerin (TL, Döviz veya Altın cinsinden) çeşitli oranlarda KKDF'ye tabi olduğu düzenlenmiştir.

2017/9973 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı¹⁵ (BKK) ile bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları Türk Lirası kredilerinde (fiduciary işlemler hariç) ise KKDF oranlarında değişikliğine gidilmiştir. Oran değişikliği öncesinde TL kredilerde vadeye bakılmaksızın **tahakkuk ettirilen faiz tutarları üzerinden** % 3 oranında KKDF kesintisi yapılmakta iken, yapılan değişiklik ile ortalama vadesi 1 yıl ve üzeri olan TL kredilerde KKDF kesinti oranı % 0, ortalama vadesi 1 yıla kadar olanlarda ise % 1 olarak yeniden belirlenmiştir.

Türk Lirası Kredi Kullanımında Tahakkuk Ettirilen Faiz Üzerinden Hesaplanacak KKDF

Bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları Türk Lirası kredilerinde (fiduciary işlemler hariç);

Ortalama vadesi bir yıla kadar olanlarda	% 1
Ortalama vadesi 1 yıl ve üzeri olanlarda	% 0

Söz konusu BKK ile döviz ve altın kredilerinde KKDF uygulamasında ise herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Döviz ve altın kredilerinde vadeye göre kredinin **anapara tutarı ve altın miktarı üzerinden** hesaplanacak KKDF oranları aşağıda yer alan tablodaki gibidir.

Döviz ve Altın Kredilerinde Ana Para veya Altın Miktarı Üzerinden Hesaplanacak KKDF

Bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları döviz ve altın kredilerinde (fiduciary işlemler hariç) ,

Ortalama vadesi bir yıla kadar olanlarda	% 3
Ortalama vadesi 1 yıl (1 yıl dahil) ile 2 yıl arasında olanlarda	% 1
Ortalama vadesi 2 yıl (2 yıl dahil) ile 3 yıl arasında olanlarda	% 0,5
Ortalama vadesi 3 yıl (3 yıl dahil) ve üzerinde olanlarda	% 0

¹⁵ 15.03.2017 tarih ve 30008 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Yukarıda yer alan özet tablolardan da anlaşılacağı üzere KKDF hükümleri uyarınca, Türkiye’de yerleşik şirketlerin, nakit havuzu sitemine dâhil olan **yurtdışında** kurulu diğer holding veya grup şirketlerinden kullanacakları krediler, kredinin vadesine göre değişen oranlarda KKDF’ ye tabi olacaktır.

Sonuç

1980’li yıllarda ithal ikameci büyüme modelini terk ederek, ihracata dayalı kalkınma stratejisini benimseyen ülkemiz, yatırımları ve üretimi, özelinde ise ihracatını katma değeri yüksek ürünler grubu bazında arttırmak zorundadır. Bahsi geçen hedefleri benimseyen ve aynı zamanda tasarruf açığı da olan ülkemizde, arzu edilen üretim ve ihracat hedeflerine ulaşmak için ise işletmeler ciddi miktarda -üretim faktörlerinden biri olan- sermayeye yani finansal kaynağa ihtiyaç duymaktadır.

Finansal kaynaklara, temelinde ise nakde daha süratli ve ucuz bir biçimde erişmek amaçlı kurulan nakit havuzu mekanizması ise başta holding veya grup şirketlerinin kendi finansal kaynaklarını bütünleşik olarak değerlendirmek suretiyle, dış kaynak kullanımına duyulan ihtiyacın azaltılarak holding veya grup öz kaynaklarının etkili ve verimli bir biçimde kullanılabilmesi adına önemli bir finansal yapıdır.

Makalemizin yukarıda yer verilen bölümlerinde de detaylı olarak açıklanmaya çalışıldığı üzere, ülkemiz hukuki ve mali düzenlemeleri dikkate alındığında başta tasarruf açığı olan ülkeler bakımından dış kaynak kullanımının azaltılarak temelde topluluk öz kaynaklarının kullanımına olanak tanıyan çağdaş bir finansal yapı olan nakit havuzu mekanizmasının çalışması, özellikle yurt dışı kaynaklı kredi alış-veriş sürecinde maruz kalınan mali yükler (kkdf, damga vergisi, kurum stopaj vergisi gibi) nedeniyle efektif görünmemektedir. Çünkü holding veya grup şirketlerinin, öncelikli olarak topluluk kaynaklarını kullanmak amacıyla nakit havuzuna kaynak sağlayan diğer şirketlerden kredi kullanmak için gösterecekleri gayret, ortaya çıkan ek mali yükler nedeniyle caydırıcı bir sürece dönüşmekte ve kullanılan kaynak maliyetini artırıcı bir hal almaktadır.

Uluslararası ticaret ve yatırım imkanlarından istifade etmek, bilgi ve teknoloji transferi fırsatını yakalamak ve işsizliğe çözüm üretebilmek amacıyla dışa açık ekonomi modelini benimseyen ve bu maksatla da finansal kaynak girişini gerek niteliksel gerekse de niceliksel olarak artırmak için kısa vadeli hedefleri arasına İstanbul’un Uluslararası Finans Merkezi olmasını koyan ülkemizin mali düzenlemeleri, bu hedeflere ulaşmak için gerek duyulan ihtiyaçlara cevap vermekten uzaktır. Bu bağlamda, ülkemizin mevcut tasarruf açığı da göz önünde bulundurularak, başta topluluk içi finansal kaynaklara hızlı ve ucuz bir biçimde erişimi kolaylaştıracak gerekli mali revizyonların yapılmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu

6802 Sayılı Gider Vergileri Kanunu

488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF)

KKDF Hakkında 6 Sıra Numaralı Tebliğ

Kurumsal Yönetim Tebliği

2008-32/34 Sayılı Tebliğ

2017/9973 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Metinleri

Fisher, Stanley, Money and Production Function, Economic Inquiry, Vol: 12, Issue: 4, 1974

Özdin, Funda, Cash Pooling (Nakit Havuzu) ve Alman Hukukunda Sermayenin Korunması İlişkin Maddelerde Cash Pooling Lehine Yapılan Değişiklik

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 21.07.2008 tarih ve B.07.1.GİB.0.02.62/6226-68-333 sayılı özelgesi.

<https://www.dunya.com/gundem/ultra-vires-ilkesinin-kalkmasi-ne-getiriyor-haberi-236447>

<http://www.spk.gov.tr/>

<http://www.gib.gov.tr/>

<http://arсланlibilimarsivi.com/>